

JARDUEREN LIBURUXKA II

¿ZERGATIK DAGO IJITO HERRIA MUNDU OSOAN ZEHAR BANATURIK?

Komikian irakurri dugun bezala ijito herriak bide luzea egin du bere historian zehar. Bidaia honek mundu osoan zehar sakabanatuta egotera eraman du herri hau.

1. JARDUERA

Irakurri eskuineko testua. Ondoren, lotu bineta bakoitza dagokion paragrafoarekin.

Ijito herriaren jatorriaren inguruko teoria hedatuenak ikerketa linguistikoetan oinarritzen dira. Ikerketa hauek diotenez, ijitoek Indian dute jatorria, Punjab inguruan. Izan ere, romanierak gaur egungo hindiarekin, punjabierarekin zein beste hainbat dardiar hizkuntzekin oinarritzko hiztegia eta hainbat forma gramatikal konpartitzen baititu.

Uste denez, IX. Mendean, islamaren hedapenarekin batera, Indiako ipar ekialdetik talde txikietan abiatu ziren. Pertsia iritsi eta han denbora bat igaro ondoren hunoen, arabiarren eta mongolen ejertzitoen inbasioetatik eta gosete larrietatik ihesi, berriz ere alde egin behar izan zuten.

Grezian egindako zenbait aurkikuntzek Ijito herria XIV. mendean Europara bertatik sartu zela frogatzen dute. Bertan denbora asko eman zuten, Europako romanieraren aldaera guztiek grekoaren hitz eta gramatika zantzu nabarmenak jaso zituzten. XIV. mendetik aurrera, Rom hizkuntzak eremu geografikoaren arabera eraldatzen hasi ziren. XV. mendean, Europako mendebaldeko azken ertzeraino iritsi zen herri hau.

2. JARDUERA

Aurreko testuaz baliatuz irudikatu mapa honetan gezien bitartez ijito herriak denboran zehar egindako ibilbidea.

3. JARDUERA

Irakurri berriro bi bineta hauek.

- Zergatik uste duzu Miguelek bere herriaren jatorriaz galdetzen diola bere osabari?

- Zer dela eta egiten du barre osabak?

SASTIPEN THAJ MESTIPEN!

Dakizun bezala, ijito herriaren jatorrizko hizkuntza romaniera da. Ikas dezagun hizkuntza honen inguruan zerbait gehiago!

Romaniera, beste edozein hizkuntza bezala, denboran zehar eraldatuz joan zen. Romanieraren ezaugarriak (banaketa geografikoa, lexikoa, ezaugarri gramatikalak,...) eta bere historia ezagutzea, ijito herriaren historia ezagutzea da. Herri hau duela gutxira arte agrafoa izan da. Hau da, ez du bere hizkuntza komunitateko inork idatzitako dokumenturik izan. Hau dela eta, linguistika (hizkuntzak aztertzen dituen zientziak), herri honen historia aztertzeko oso tresna erabilgarri aizan daiteke, izan ere, lurralde jakin batzuetan aurkitzen diren mailegu linguistikoei, besteak beste, ijitoak garaí eta lurralde zehatzetan kokatzen baititu.

4. JARDUERA

Lotu gezen bitartez romanierako hitzak beste hizkuntzetan dituen ordainekin.

EUSKARAZ	ROMANIERAZ	BESTE HIZKUNTZAK
Etxe	Kher	Panar/parana Dardicoz
Zuhaitz	Rukh	Manus Hindieraz
Gatz	Ion	Kala Punjabieraz
Lur	Phuv	So Hindieraz
Gizon	Manus	Ion Hindieraz
Koilara	Roj	Bhu Hindieraz
Beltz	Kalo	Ja Hindieraz
Zuri	Parno	Rukh Hindieraz
Gazte	Ternol	Bahir Hindieraz
Ibil	Ga	Ghar Hindieraz
Lo	Sov	Tarun Hindieraz
-tik kanpo	Avri	Doi Hindieraz

5. JARDUERA

ZERGATIK BIZI DIRA IJITOAK MUNDU OSOAN BARRENA?

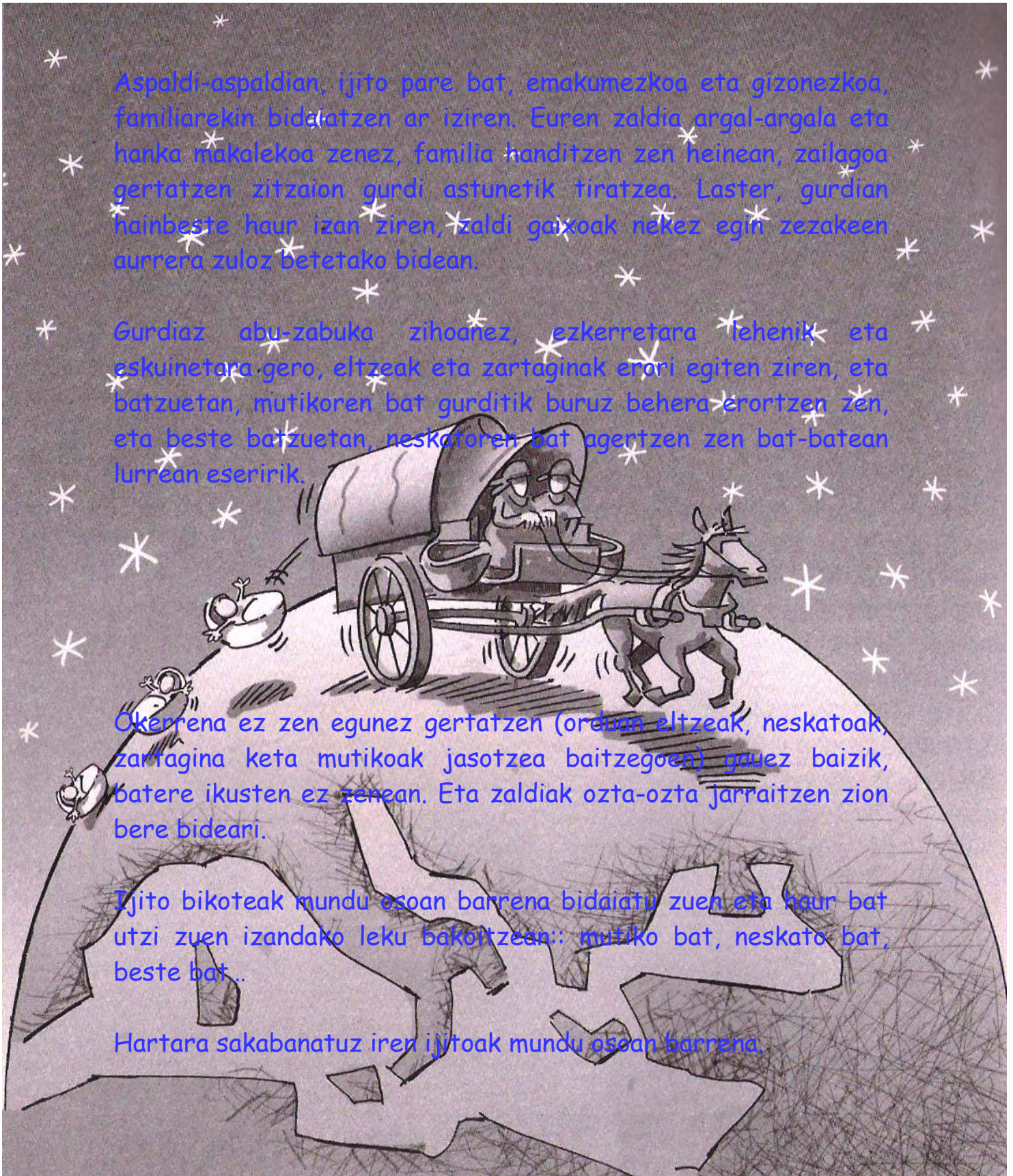
Aspaldi-aspaldian, ijito pare bat, emakumezkoa eta gizonezkoa, familiarekin bidaiatzen ar iziren. Euren zaldia argal-argala eta hanka makalekoa zenez, familia handitzen zen heinean, zailagoa gertatzen zitzaien gurdi astunetik tiratzea. Laster, gurdian hainbeste haur izan ziren, zaldi gaixoak nekez egin zezakeen aurrera zuloz betetako bidean.

Gurdiaz abu-zabuka zihonez, ezkerretara lehenik eta eskuinetara gero, eltzeak eta zartaginak erori egiten ziren, eta batzuetan, mutikoren bat gurditik buruz behera erortzen zen, eta beste batzuetan, neskatoaren bat agertzen zen bat-batean lurrean eseririk.

Okerrena ez zen egunez gertatzen (orduak eltzeak, neskatoak, zartagina keta mutikoak jasotzea baitzegoen) gabez baizik, batere ikusten ez zenean. Eta zaldiak ozta-ozta jarraitzen zion bere bideari.

Ijito bikoteak mundu osoan barrena bidaiatu zuen eta haur bat utzi zuen izandako leku bakoitzean: mutiko bat, neskato bat, beste bat...

Hartara sakabanatuz iren ijitoak mundu osoan barrena.

IBILTZEKO BAIMENAK: GARAICO PAPERAK

Komikian Miguel eta Nekane egindako bidaiek Aro Modernoaren hasierara (XVI. mendera) garamatzate. Garai hartan, aduanen, errolden, ibiltzeko baimenen eta abarren bitartez, pertsonen eta merkantzien zirkulazioa mugatzen hasi zen.

6. JARDUERA

Erkatu ondoko bi binetok:

Hausnartu:

- Zer dira ibiltzeko baimenak? Nortzuk erabiltzen zituzten? Zertarako balio zuten?

- Azaldu zen gertatzen den bineta bakoitzean. Zer aldatu ba bineta bakoitzak adierazten duen egoeren artean?

7. JARDUERA

Erantsi izenburua bunbuilo bakoitzari.

Aita santuaren ibiltzeko baïmenen eta
ibiltzeko baïmen inperialak XV. mende
hasieran hasi ziren erabiltzen. Agiri hauek
norbanakoentzat zein taldeentzat garaiko
inperioak libreki eta modu seguruan
zeharkatzeko aukera suposatzen zuten. Gaur
egungo pasaporteak bezala funtzionatzen
zuten. Ijito askok, besteak beste, alde batetik
bestera erromes gisa askatasunez mugitzeko
erabili zuten tresna hau.

Bolonian kokatzen den pasartean ikusi dugun bezala, ijitoak gainontzeko errromesen gisara, ongietorriak izaten ziren iristen ziren lekuetan. Erromes izaera hau hartzea, hainbat historialari adituren ustetan, inguru berrietara egokitzeko eta bizirauteko estrategia bezala erabili aizan zuen populazio honek.

Mendebaldera iritsi zirenetik urte batzuk igarotakoan, ibiltzeko baimenak 7 urterako zuten gehienezko epea gaınditzen hasi zirenean. Erromatar-Germaniar Inperio Sainduko enperadoreak igorritako eskutik zaharrak balioa galtzen joan ziren. Hau dela eta, balio unibertsala zuten aita sainduenaren ibiltzeko baimenak erabiltzen hasi ziren.

Garaí honetan, Erdi Aroan arinagoa izan zen mugen gaineko kontrola zorrozten hasi zen, bereziki hirietatik sartu eta irteterako garaian. Hau dela eta, hainbat talde, haien artean ijitoak, hauek erabiltzen hasi zen munduan zehar askatasunez mugitu ahal izateko.

Garaí hartako kronikek diotenez, ijito talde batzuk Egipto Minoretik etorritako duke eta konde bezala aurkezten ziren pertsonaiekin bidaiaitzen zuten. Dokumentuen arabera, ijito hauek mendebalderantz zihoazen turkiarren zabalkuntzatik ihesi. Horrela, garaiko legeen arabera askatasunez mugitu ahal izateko, erromesen ibiltzeko baimenak lortu behar izaten zituzten. Horretarako, beste jende askok bezala, ijitoek kontaktzen zuten turkiarren domeinupean egondako denboran islamera bihurtu behar izanagatik zazpi urteko txirotasun penitentzia eta erromesaldia bete behar zutela. Antza denez, ohitura kristauak jarraitzen zituzten eta haien arropak txirotasunak baziren ere urrea eta zilarra zeramaten.

8. JARDUERA

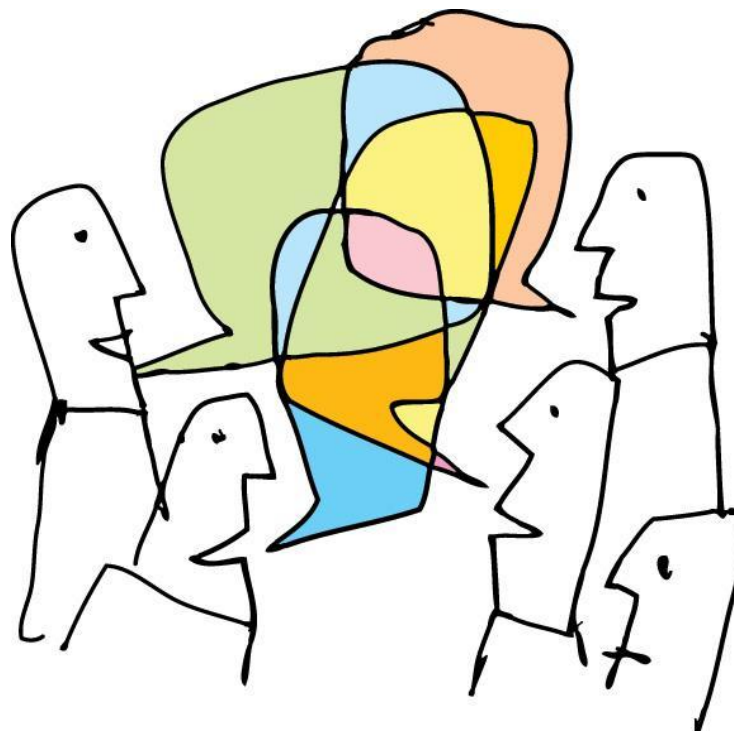
Taldeko jarduera.

GIZA ESKUBIDEEN ALDARRIKAPEN UNIBERTSALA

13. artala: 1. Pertsona orok du joan eta etorri aske ibiltzeko eskubidea eta Estatu baten lurraldean bizilekua aukeratzekoa. 2. Pertsona orok du edozein herrialdetatik alde egiteko eskubidea, baita norberetik ere, eta norbere herrialdera itzultzekoa.

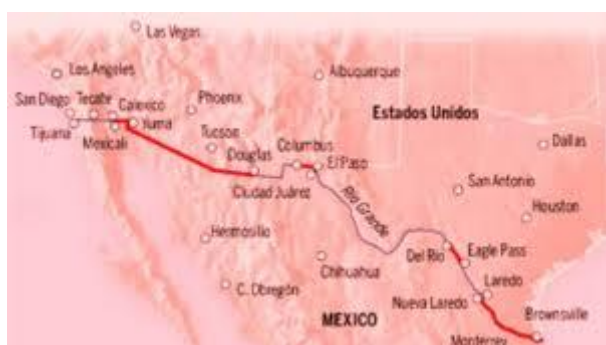
14. artala: 1. Gazarpenik jasanez gero, pertsona orok du edozein herrialdetan babesa bilatu eta izateko eskubidea. 2. Eskubide horretara ezin izango da jo delitu arruntak sortutako auzibideko egintza baten aurka, ezta Nazio Batuen helburu eta erizpideen aurkako egintzak direla-eta ere.

Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsaleko bi artikuluko hauek irakurri ondoren eta ibiltzeko baimenen inguruan ikasitakoa kontuan harturik, erlazionatu itzazu bi gaiok hurrengo orrialdeko irudiekin. Horretarako taldean eztabaidatu.

Melillako hesiak

México eta Estatu Batuen arteko harresia

Patera

Gazako harresia Palestina eta Israelen artean

TOMASEN ITZULERA

Miguel eta Nekane zuhaitzaren bitartez egiten duten azken bidaian Bergaran aurkitzen den Tomasekin egiten dute topo berriro. "Odol garbiketarako estatutuak" deiturikoen ondorioz, hainbat pertsona, ijitoak besteak beste, jazarriak eta Gipuzkoatik kanporatuak izan ziren.

9. JARDUERA

Irakurri ondorengo pergaminoa. Ondoren, irakurritakoaren inguruan taldean eztabaidatu eta idatzi ateratako ondorioak.

Odol garbiketa delakoak, familiaren jatorriarekiko segregazio modu batean zetzan. Bereizkeria hau Gipuzkoan bezala Gaztelako koroaren eremu guztietan eman zen, bereziki XVI eta XVIII. mendeen artean. Gipuzkoako biztanleek beraien arbasoak eta abizenak gipuzkoarrak zirela edo eta ondasunak lurralde honetan zituztela frogatu behar zuten. Ezargarri hauek ziurtatu ezinik geratzen zirenak ez ziren gipuzkoartzat hartzen eta herrialdeetik kanporatuak izaten ziren. Gainera, lege honen bitartez pertsona hauek botere karguetara ez iristea bermatzen zen.

- Pertsonen artean haien abizenengatik edo jatorriengatik bereizketak egitea zilegi dela deritzozu? Zergatik?

- Ezagutzen duzu gaur egun ematen den tankera honetako kanporatzerik?

- Bazenekien gaur egun zenbait kargu politiko eta administratiborako hautagai izateko beharrezkoa dela espainiar herritartasuna izatea? Zer iritzi duzu honen inguruan?

- Zer da zuentzako "hemengoa" izatea?

10. JARDUERA

Jarri zaitez Tomasen larruan. Idatzi Miguel eta Nekaneri eskutitz bat zure herritik kanporatua izan ondoren nola sentitu zaren azaltzeko.

Hendaian, XXXeko urterilaren 18an

Kaixo Miguel eta Nekane:

Tomas

PERTSONAIA HISTORIKOAK

Duela gutxira arte historialariak ez dira boteretsuak ez ziren pertsonen bizitzaz arduratu. Honen adierazle da ezer gutxi dakigula beste garai batzuetako pertsona batzuen inguruan emakumeak, ijitoak, txiroak... izatearren.

11. JARDUERA

Bilatu pertsonaia hauen inguruko informazioa eta bete ondorengo fitxak.

IZENA:

Johanes

ABIZENA:

Cinganus

JAIOTZE DATA ETA HERRIA:

ZENTZE DATA ETA HERRIA:

BERE BIZITZAKO ZENBAIT GERTAKARI GARRANTZITSU:

-

-

-

IZENA:

Andrea Dukea

ABIZENAK:

JAIOTZE DATA ETA HERRIA:

ZENTZE DATA ETA HERRIA:

BERE BIZITZAKO ZENBAIT GERTAKARI GARRANTZITSU:

-

-

-

IZENA:

Sara

ABIZENAK:

Carmona

JAIOTZE DATA ETA HERRIA:

ZENTZE DATA ETA HERRIA:

BERE BIZITZAKO ZENBAIT GERTAKARI GARRANTZITSU:

-
-
-

IZENA:

Sofia

ABIZENAK:

Kovalévskaia

JAIOTZE DATA ETA HERRIA:

ZENTZE DATA ETA HERRIA:

BERE BIZITZAKO ZENBAIT GERTAKARI GARRANTZITSU:

-
-
-
-

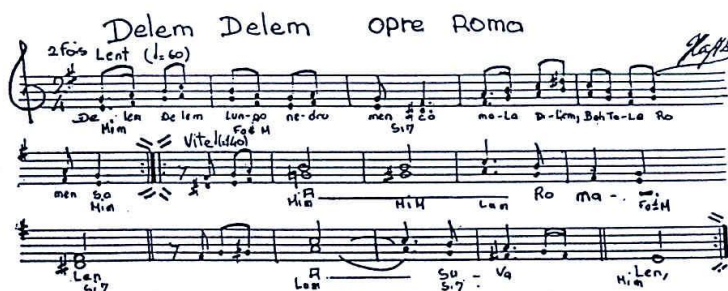
HERRI BATEN BORROKA

Zaila da ijito herriak baino hobeto bere izaera transnazionala azalduko duen herri bat aurkitzea. Munduan zehar sakabanaturik hamabi milioi ijito baino gehiago bizi dira eta guztiek konpartitzen dute komunitate berdineko kide direnaren sentimendua.

12. JARDUERA

Nazioarteko Ijito Ereserkia,
Jarko Jovanovic *romà*
Jugoslaviarrak konposatu zuen
ekialdeko Europako
herrialdeetako ijito abesti
herrikoi batetik abiatutik. 1971.
urtean Londresen lehen ijito
kongresua burutu zenean hartu
zen ofizialki ereserkitzat.

Hemen duzu jatorrizko ereserkia, romanieraz idatzita eta bere aldamenean euskarazko itzulpena. Irakurri arretaz Gelem gelemaren bertsook.

*Gelem, gelem lungone dromensar
maladilem baxtale Rromençar
A Rromalen kotar tumen aven
E chaxrençar bokhale chavençar*

A Rromalen, A chavalen

*Sàsa ví man barí familja
Mudardás la í Kalí Lègia
Saren chindás ví Rromen ví Rromen
Maskar lenoe ví tikne chavorren*

A Rromalen, A chavalen

*Putar Dvla te kale udara
Te saj dikhav kaj sí me manusa
Palem ka gav lungone dromençar
Ta ka phirav baxtale Rromençar*

A Rromalen, A chavalen

*Opre Roma ísí vaxt akana
Ajde mançar sa lumáqe Roma
O kalo muj ta e kale jakha
Kamáva len sar e kale drakha*

A Rromalen, A chavalen

*Bide luzeetan barrena ibili nintzen
rom zoriontsuekin topo egin nuen
Aí, rom, nondik zatozte
zuen karpa eta haur gosetuekin?*

Aí rom, aí neska-mutilak!

*Nik ere familia handi bat izan nuen
eta Legio Beltzak hil zuen
gizon eta emakumeak laurdenkatu
zituzten,
horien artean, baita haur txikiak ere*

Aí rom, aí neska-mutilak!

*Jaínkoa, ireki ate beltzak
nire jendea non dagoen ikus dezadan.
Berriz ere bideetan barrena ibiliko naiz
ijito zoriontsuekin batera*

Aí rom, aí neska-mutilak!

*Gora ijitoak! Iritsi da garaia
Zatozte nirekin munduko rom guztiak
Mahats beltzak bezainbeste atsegin ditut
aurpegi beltzarana eta begi ilunak*

Aí rom, aí neska-mutilak!

Ba al zenekien, bertso hauek II. Mundu Gerran nazien kontzentrazio esparruetan giltzaperatuak zeuden ijitoengan inspiraturik daudela?

Idea hau islatzen duen bertso zatiren bat aurkitzen duzu? Idatzi zatiok romanieraz.

13. JARDUERA

Dakizunez, hau da ijito herriaren bandera.

Bilatu komikian bandera honen esanahiaz agertzen den azalpen laburra. Ondoren, sakondu informazio hau beste iturri batzuez baliatu zeta azaldu azpian zure hitzekin

14. JARDUERA

1971. urtean Londresen burutu zen Lehen Ijito Kongresuari buruzko informazioa bilatu.

- Nortzuek hartu zuten parte kongresuan?

- Zertarako bildu ziren bertan?

- Aipatu kongresu hartan hartuz iren hiru erabaki.

Taldean "nazioarteko egunen" baliagarritasunari buruz eztabaidatu. Zenbat nazioarteko egun ezagutzen dituzue? Zertarako uste duzue balio dutela egunok?

IJITO IPUINA "IJITOAK ETA ELKARTASUNA"

Gau batean, ohean eserita zeudela, amonak honako ipuina kontatu zion Sarari:

"Zu Sara, haizearen alaba, nire kítana, bihotz erraria. Entzun aspaldi gertatu zen istorio hau gure herriaren parte baita,

Ijitoak Europa erdialdetik bidaiaitzen gennuen, alaitasuna eta gauza erabilgarriak gurekin eramanez. Sukalderako labanak zorrozteari ekiten ez zionak etxerako ontziak saltzen zituen. Beste batzuek eskuak irakurtzen zituzten eta bazeuden haginetako mina kentzeko belarren inguruan zekitenak ere. Ontzi-saltzaileak, malabaristak, ipuin kontalaria, abeslariak, hau dena ginen ijitoak.

Herri batera iristen ginenean, bertako herritarrek pozik asko hartzen gintuzten. Denak ateratzen ziren etxeetatik eta plazara abiatzen ziren kanpotik ekartzen genituen berriak entzuteko irrikaz. Jendeak abestu, barre egin eta istorioak partekatzen zituen. Garai onak ziren gure herriarentzat.

Behin batean, herri txiki batera kantari iritsi ginenean zur eta lur gelditu ginen ohartu ginenean inor ez zela guri arrera egitera azaldu. Ate guztiak erabat itxita aurkitu genituen. Ez zen deus entzuten, mundua gelditu izan balitz bezala. Halako isiltasunaren erdian bat batean neskato bat agertu zitzaigun eta herrian gertatutakoa kontatu zigun.

Dena hasi zen okinak errotariari ore pixka bat ukatu zionean. Honek arto ale batzuk ukatu zizkion zapatariari. Zapatariak ez zizkion zapatak konpondu nahi izan baserritarrari eta honek baso bete ur ukatu zion postariari. Postariak ez zizkion eskutitzak eman nahi izan maistrari. Maistrak hurrei irakasteari uko egin zion eta hurrek esan zuten ez zutela baserriko lanetan gehiago lagunduko, ... horrela, herrian elkartasuna desagertu egin zen. Denak etxe barruan giltzaperatu ziren eta tristezia nagusitu zen herriko kale guztietatik. Ijitoak gai honen inguruan pentsatzeko bildu ziren eta erabaki zuten herritar guztientzat jai handi bat eskainiko zutela, elkartasuna elkartasunetik etorriko zelako. Ogia egosi zuten, janaria prestatu eta kaleak koloretako argiz josi zituzten.

Gauetz, kale guztiak ederkí apainduak zeuden baina hutsik jarraitzen zuten. Orduan ijitoak atez ate eta aldabaz aldaba joan ziren bizilagun guztien etxeetatik bakoitzari bere izenez deituz. Bizilagunak poliki-poliki ateratzen hasi ziren. Gau hartan, okinak, errotariak, baserritarrak, zapatariak, postariak eta maistrak eskutik helduta suaren inguruan dantzatu zuten. Díotenez, elkartasun andrea herritar guztiei musuak eta besarkadak ematen ibili zen.

Sara, gogoan izan, erakutsi zure seme-alabei eta zure bilobei gure herria, herri erraria izan dela, bizitza eta askatasuna maite dituela, gure bidaia India deituriko lurralde batean hasi zela, mundu zabal osoa gure etxea dela eta gizaki guztiok famíli erraldoi bat osatzen dugula.

Ez egin sekula uko zure herriari."